
POLGÁRI JOG

Főszerkesztő:

Dr. MESZLÉNY ARTUR

Szerkesztők:

Dr. BECK SALAMON

Dr. VARANNAI ISTVÁN

A háboru hatása az ellenséges államok hozzátartozóinak egymásközi jogviszonyaira.*)

Irta: Dr. Meszlény Artur.

Meresskovszkij írja „A Messiás“ című, a Tutanchamon korabeli Egyiptomban lejátszódó legújabb regényében, hogy a gyengédlelkű és idealista *Echnaton* király azóta vált a háboru ellenségévé és a béke apostolává, mióta nyolcéves korában résztvett azon az atyja tiszteletére rendezett szertartáson, hol az ellenséges néphez tartozók levágott karjait halomba rakták az uralkodó lábaihoz. Valahányszor a háborura gondolt, mindig e testrészek rettenetes hullaszagát érezte.

Az ókorban a népek eredetileg egymástól annyira el voltak zárva, hogy a jogot csak a saját körükben ismerték el; aki idegen területre tévedt, jogtalan volt és minden támadásnak ki volt téve.¹ Babylonban, Assyriában, a régi zsidóknál és a görögöknél egyaránt fennállott a jogelv, hogy a győztesnek a legyőzött nép minden tagja testével és vagyonával teljesen ki van szolgáltatva, s a görögök háboruikat egyaránt viselték az ellenséges állam és annak polgárai ellen.²

Az enyhébb és civilizáltabb felfogás első nyomait — és ezt az elmondandókra tekintettel érdemes lesz különös figyelemre méltatni — az 1215-i angol Magna Chartá-ban fedezzük fel, amelynek 30. §-a szerint (idézi *Kohler* id. m. 118. l., hivatkozással 2. *Coke* 57-re, 1. *Blackstone* 261-re és 4. *Blackstone* 424-re):

Omnes mercatores . . . habeant salvum et securum conductum, exire de Anglia et venire in Angliam, morari et ire per

*) Részlet Szerzőnek a Nemzetközi Jogi Egyesület magyar csoportjában 1928. február 18-án megtartott előadásából.

¹ V. ö. *Kohler*, Grundlagen des Völkerrechts, Stuttgart 1918, 16. l.; *Kohler*, Deutsche Revue 42. füz. 58. l.

² *Kohler* id. m. 26. l.

Angliam, tam per terram quam per aquam, ad emendum vel vendendum sine omnibus malis tolnetis per antiquas et rectas consuetudines, praeterquam in tempore guerre; et si sint de terra contra nos guerrina, et si tales inveniantur in terra nostra in principio guerre, attachientur sine dampno corporum suorum vel rerum, donec sciatur a nobis vel a capitali justiciario nostro, quomodo mercatores terre nostre tractentur, qui tunc inveniantur in terra illa contra nos guerrina; et si nostri salvi sint ibi, alii salvi sint in terra nostra.

Ugyanigy intézkedett XI. Lajos francia király 1462-ben a lyoni vásárok tekintetében, kimondván (Recueil des Ordonnances X. 454.), hogy az ott tartózkodó külföldi kereskedőket nem szabad zaklatni akkor sem, ha hazájukkal háboru törne ki; s a Hansával 1483-ban kötött egyezményben egy évi haláridővel szabad elvonulást biztosít nekik.

Már a renaissance újból nem tett különbséget a felelőség kérdésében az állam és hozzátartozói között: az államot tagjai összességével azonosnak vették. Még *Hugo Grotius* szerint (III. 2. 2.) „jure gentium voluntario introductum est, ut pro eo, quod debet praestare... societas... pro eo teneantur... bona... eorum, qui tali societati subsunt“, s ezt a tételét bővebben is kifejti, miközben, igaz, kivételt tesz büntető jellegű kötelmek tekintetében (III. 13. 2., idézi *Kohler* id. m., 177. l.).

Ebből azt következtették, hogy a háboru, amelyet az állam ellen viselnek, annak valamennyi hozzátartozója ellen is irányul, miértis károsító műveletek az utóbiak ellen is megvannak engedve, sőt oly külföldiek ellen is, akik az ellenséges államban letelepedtek és annak védelme alatt állottak. Ez a gondolat uralkodott a 17. század vezető szellemein is, s ebből kifolyólag jogosítottnak érezték magukat az ellenséges alattvalók kiirtására: életük, vagyonuk a háboru szabad prédája volt.

Ezt az elvet támogatta az az elgondolás, hogy az állam tagjainak gyengítése magának az államnak a gyengítése s hogy az előbbiek károsítása a háboru célját szolgálja. Ez volt jelesen a holland iskola felfogása: nemcsak *Hugo Grotius*é, hanem pl. *Bynkershoek*-é (Quaestiones juris I. 3.) és *Vattel*-é (III. 5., 70., minakettőt szószerint idézi *Kohler* id. m. 178. l.).

Ellentétben az idézettekkel, már a pápák és a spanyol nemzetközi jogi iskola igyekeztek egy modernebb jogfelfogás számára hidat verni, s különbséget tettek „nocentes“ és „non nocentes“ között. Így III. Sándor pápa (c. 2. X. de treuga et pace 1. 34.) kijelenti, hogy „presbyteri, monachi, conversi, peregrini, mercatores, rustici, euntes et redeuntes vel in agricul-

tura, existentes. et animalia, quibus arant et semina portant ad agrum, congrua securitate laentur.“

Rousseau mondta ki a nagy elvet, hogy az állam csak a másik állammal visel hadat, nem annak népességével, s így az ellenségeskedések csupán az állam harcoló szervei ellen irányulhatnak és csak annyiban jogosultak, amennyiben a háboru céljainak szolgálnak.

Ehhez a nagy gondolathoz kapcsolódott a II. hágai békeértekezlet, amikor többek között a szárazföldi háboru törvényeiről és szokásairól szabályzatot alkotott, amelynek 22. cikke értelmében a hadviselő feleknek nincs korlátlan joguk az ellenségnek ártó eszközök megválasztásában és 23. cikke szerint: „a külön egyezményekkel megállapított tilalmakon felül tilos nevezetesen . . . h) kijelenti, hogy az ellenfél állampolgárainak jogai és követelései megszűntek vagy per útján nem érvényesíthetők.“ Az egyezményhez jelesen Anglia is hozzájárult; mi azt az 1913 : XLIII. t.-c.-kel cikkelyeztük be.

Hatályban van-e ez az egyezmény ma? A Trianoni Bsz. 217—230. c., amelyek a nemzetközi szerződéseket tárgyalják, nem sorolják fel az említett hágai egyezményeket azok között, amelyek újból hatályba lépnek; a népszövetségi egyezségokmány 21. cikkéből, amely szerint a béke fenntartását biztosító nemzetközi megegyezések érvényességét az egyezségokmány rendelkezései nem érintik, továbbá a hágai nemzetközi választott bíróság továbbműködéséből azonban épp úgy következik ez egyezmények hatályának fennállta, mint a contrario abból, hogy az 1100/1926. M. E. sz. rend. szerint (Igazs. Közl. XXXV. 168. l.) Anglia felmondotta 1926 november 14-ével az ellenséges kereskedelmi hajókra az ellenségeskedések kitörésekor vonatkozó elbánásról szóló, ugyancsak a II. hágai békeértekezleten létesült egyezményt és hogy a 3976/1925. M. E. sz. rend. szerint (Igazs. Közl. XXXIV. 129. l.) Lengyelország ezekhez az egyezményekhez csatlakozását jelentette be.

Davis amerikai tábornoknak, aki maga is résztvett a II. hágai értekezleten, tartotta fenn a sors, hogy a II. hágai békeértekezlet IV. melléklete 23. h. cikkének oly értelmezést adjon, amelyre annak megalkotásakor senki sem gondolt, hogy t. i. az csak a szárazföldi haderők parancsnokaihoz intézett utasítást tartalmazna arra, hogy ne utasítsák el maguktól oly panaszok megvizsgálását, amelyek tárgya a szárazföldi háboru szabályainak a csapatokhoz tartozók által való megsértése.

Az angol álláspontot a High Court of Justice 1915 január 19-i ítélete (Porter v. Freudenberg) szemléltetően adja vissza. Az indokolás szerint:

„A kérdés az, vajjon e rendelkezés joghatása hatályon kívül helyezi-e azt a régi szabályt (amely nem az angol jog sajátossága, noha Angliában jobban előtérbe lép, mint másutt), hogy az ellenséges külföldi kereshetőségi joga a háboru alatt szünetel. Kiváló jogászok véleményének gondos mérlegelése után a bíróság abban a nézetben van, hogy ez a rendelkezés nem jelent ily hatályon kívül helyezést. Elsősorban magának a rendelkezésnek szövegezéséről szól ily nézet ellen. Ami meg van tiltva, az egy kijelentés. „Tiltva van kijelenteni.“ Ez nem alkalmazható oly államra, amelyben, mint Angliában, kijelentésre nincs tér. Az ország fennálló jogánál fogva a háboru pusztá ténnyének van ipso facto az a hatása, hogy ellenséges külföldiek kereshetőségi jogát felfüggeszti. Egy kiváló német jogász, *Sieveling*, abban a nézetben volt, hogy ebből az okból a rendelkezés Angliával szemben hatástalan. Másodszor azt bizonyítja a szövegezés, hogy a rendelkezést tényleg úgy kell felfogni, mint fegyveres erők katonai parancsnokának kijelentését tiltó szabályt ellenséges terület megszállása alkalmával, amely kijelentésnek célja az lenne, hogy a lakosságot meggátolja saját bíróságai igénybevételében polgári jogai megállapítására vagy védelmére. A rendelkezés a szabályok egy oly csoportjába van be foglalva, amelyek a 23. cikket alkotják és amelyek közül a többiek is mind csak haderőknek és parancsnokaiknak a hadbanállás alatti magatartására vonatkoznak. A fejezet, amelybe a cikk tartozik, „az ellenségnek ártó eszközökről, az ostromzárról és bombázásról“ feliratot viseli és a melléklet ama része, amelybe a fejezet tartozik, „az ellenségeskedésekről“ általános felirást viseli. Az értelmezés, amely az egész mellékleten uralkodik és annak alkalmazását szabályozza, az 1. cikkben található: „A szerződő hatalmak szárazföldi fegyveres erőknek oly utasításokat fognak adni, amelyek összhangban állanak a jelen Egyezményhez csatolt Szabályzattal a szárazföldi háboru törvényeiről és szokásairól. Ez volt a brit kormánynak az 1911. évben közzétett véleménye.“

Ezzel szemben már *Holland*, aki a szönyegen forgó kérdésben feltétlen tekintély, „The Laws of war on Land“ című, 1908-ban megjelent műve 5. lapján a hágai értekezéslet eredményeinek friss hatása alatt a kérdéses 23. cikkről azt mondja, hogy annak h. pontja, úgy látszik, az államokat oly törvények hozatalára hívja fel, amelyek megszüntessék az ellenséges külföldi képtelenségét a bíróság előtt való fellépésre, s fájlatja, hogy az egyezmény összekever oly rendelkezéseket, amelyek a hadban álló seregekre vonatkoznak, olyanokkal, amelyek az egyezményes államokhoz magukhoz vannak intézve.

Tény, hogy a hágai egyezménynek a háboru jogára vonatkozó részében nincs általános része, amely a szárazföldi és

a tengeri háborúra vonatkozó közös rendelkezéseket tartalmazná. A 23. h) cikk kétségkívül szerencsétlen helyen áll, mert az ott tárgyalt kérdéseknek önmagukban semmi közük nincs sem a szárazföldi, sem a tengeri háborúhoz. Mégis inkább a szárazföldi, mint a tengeri háborúra vonatkozó egyezmény anyagához tartoznak.

(Folytatjuk.)

SZEMLE.

Jogalkotás.

Törvényjavaslat az ipari záloglevelekről. Az ipari záloglevelekről szóló, 24 szakaszból álló javaslat a jelzálogjogról szóló 1927:XXXV. t.-c. s a javaslat stádiumában levő ingó-jelzálogjog egyes inézményeinek egyesítésével a köz- és magánhiteli célokat szolgáló ipari záloglevelek fedezetére a zálogjog egy külön fajtáját valósítja meg.

Ez a zálogjog az adós jelzálogul lekötött ingatlan vagyontát mint egységes egészet terheli s kiterjed a jelzálogadós egész üzemére, az ingatlanok tartozékaira, ugyszintén a jelzálogadósnak az üzem folytatásához tartozó minden egyéb vagyontárgyaira, mely utóbbiak alatt eszmei javai is értendők. Terheli azon javait is, melyeket a jelzálog alapítása után szerzett (3. §. 1. bek.). Nem terheli: a telekkönyvetlen ingatlant s ennek azon tartozékait, melyek a V. T. 149. §-a értelmében az ingatlannal együtt árvereztetnek el; nem terheli továbbá azon ingóságokat (javakat, jogokat), melyeket kifejezetten kivettek hatálya alól s ha ezt az ezen jelzálogokról a bpesti kir. törvényszéknél vezetett központi telekkönyvben kitüntették. (3. §. 2. bek., 6. §. ut. bek. és 10. §. 2. bek.)

A jelzálogos hitelező pozíciójában csak erre a p. ü. miniszter által feljogosított, részvénytársasági vagy szövetkezeti szervezettel alakult oly pénzüintezet állhat, amely kizárólag ipari záloglevelek kibocsájtásával foglalkozik s legalább 10 millió pengő alaptőkéje van (13. §.). Az alapszabályok csak miniszteriális jóváhagyással módosíthatók, melyek megléte esetén a cégbiróság a módosítás bejegyzését meg nem tagadhatja (14. §.).

A jelzálogadós csak nyilvános számadásra kötelezett ipar folytatására alakult vállalat lehet (1. §.), amelynek fedezetül lekötött s az alpszabályok rendelkezései szerint értékelt vagyona háromszorosa a kölcsön tőkéjének (2. §. 2. bek.). A zálogjogi lekötés az adóst vagyonának a rendes tizlet menetében való szabályszerű kezelésben nem akadályozza, a lekötött ingatlan további megterheléséhez a kibocsájtó intézet irás-